

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПУБЛИЧНА АДМИНИСТРАЦИЯ“

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Атанас Владиславов Славов

Член на научно жури в конкурс за придобиване на образователната
и научна степен „доктор”,
определено със заповед на Ректора № РД 38-325 / 14.07.2021 г.

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки,

Професионално направление: 3.3. Политически науки (Публична
администрация)

дисертационен труд на тема:

„ИКОНОМИКА НА ОБЩЕСТВЕННОТО УЧАСТИЕ
(Население и инвестиционни предложения за добив на златосъдържаща
руда в общините Брезник, Крумовград и Трън, 2001-2017)“

Дисертант: Любомира Стоилова Димитрова

1. **Обща характеристика на дисертационния труд**

Дисертационният труд *„Икономика на общественото участие (Население и инвестиционни предложения за добив на златосъдържаща руда в общините Брезник, Крумовград и Трън, 2001-2017)“* от Любомира Димитрова е структуриран във въведение, три глави и заключение. Общият обем е 179 страници като включва същинския текст, четири приложения и библиография. Използваният научен апарат включва 269 източника, от които 120 на английски език. Използваните източници включват научни публикации, публикации в медии, официални нормативни и стратегически документи, социологически проучвания, бази данни, достъпни в интернет. Цитирането отговаря на установените академични стандарти. В текста на дисертацията са поместени 13 таблици и 24 фигури, а в приложенията са включени допълнителни таблици и фигури.

В съответствие с академичните стандарти в дисертационния труд ясно са определени обекта и предмета на изследването, формулирани са тезата и изследваните хипотези (с. 3-4). Като *обект* на изследването е представено „общественото участие в управлението на държавната собственост“ като подходът излиза извън официалната институционална рамка на органите на централната и местната власт като включва и неправителствения сектор и гражданите. *Предметът* на дисертационния труд фокусира изследователския интерес върху „обществената намеса в реализирането на инвестиционни предложения за добив на златосъдържаща руда“. *Тезата* на дисертационния труд очертава взимовръзката между гражданското включване в процеса и институционалната среда: „гражданската намеса в реализирането на инвестиционни предложения за добив на златосъдържаща руда не е случаен процес и причини могат да се открият в особеностите на средата.“ *Хипотезите* изследват гражданското включване в процеса през призмата на социално-икономическите характеристики на общността, в която се осъществяват инвестиционните намерения, медийното отразяване на обществените нагласи, съществуващата институционална и нормативна рамка. *Целта* на изследването е дефинирана като преглед и анализ на теоретичната литература, насочена към участието (като индивидуално решение и последващото му агрегиране на колективно ниво) в управлението на ресурси от общ тип и извеждане на причините, които водят до подобно участие.

Методологията на изследването и използватата научна рамка се основават най-вече на парадигмите на институционалната икономика и теорията на общественния избор (public choice theory), методологическия индивидуализъм и методологическия институционализъм. Използваните научни концепции и автори са представителни за съответните научни направления (Дж. Бюканън, К. Ароу, Л. Робинс, Е. Олстром, А. Сен, М. Олсън, Дж. Хикс, Фр. Хайек, Л. Мизес, Р. Талер, К. Състейн, и др.) като са систематизирани и представени във връзка с разглежданите проблеми. При анализа на отделните хипотези се използват различни методи, които са в логическа връзка с разглежданите хипотези (Хипотеза 1 е тествана посредством клъстърен анализ; Хипотеза 2 – посредством анализ на убежденията; Хипотеза 3 – посредством институционален анализ).

Както беше посочено, в структурно и съдържателно отношение дисертационният труд е организиран във въведение, три глави и заключение, следвайки стандартния подход в социалните науки. *Първа глава* включва теоретичната рамка на изследването като е структурирана в няколко раздела: първо е разгледан процесът на вземане на решение на индивидуално ниво и факторите, които влияят на формирането на алтернативи като е направено сравнение между теорията за очакваната полезност (expected utility) и теорията на перспективите (prospect theory); второ, анализира се начина, по който индивидуалните предпочитания биват агрегирани на колективно ниво и факторите, които влияят за колективния избор; трето, анализира се връзката между икономика и околна среда като са разгледани подходите за минимизиране на вредните външни влияния (negative externalities), отношението между население и рискови проекти, към които се числи добивната дейност, както и теорията за управлението на природните ресурси. Въз основа на изложените теории са изведени фактори, които е най-вероятно да влияят на участието на гражданите в процеса на управлението на подземните богатства - дефинирането на собствеността и намаляването на негативните външни влияния са основните фактори, от които зависи вземането на решения на колективно равнище.

Във *Втора глава* са изведени хипотезите, които са предмет на изследването и са разгледани селектираните казуси, върху които се тестват хипотезите. Извършена е операционализацията на променливите (икономическо развитие, обществено мнение, институционална рамка) и описание на набора от индикатори, които се използват. Главата завършва с представяне на използваните методи при анализа на съответните хипотези (клъстърен анализ; анализ на убежденията; институционален анализ).

Глава трета представя емпиричната част от изследването, като са обособени три раздела, в които се тестват отделните хипотези. Първият раздел съдържа информация и анализ на социално-икономическото развитие на Брезник, Крумовград и Трън през наблюдавания период като се прави оценка на съществуващите активи (човешки, финансов и социален). Във втория раздел са анализирани обществените нагласи, изразени в медийното пространство по отношение на реализацията на трите проекта като основният източник на информация са публикации в електронни медии, достъпни в интернет, социални мрежи, блогове. Третият раздел анализира съществуващата институционална рамка (публични институции, заинтересовани страни, законови процедури) за управление на природните ресурси. Идентифицирани са дефицитите в нормативната рамка и в процеса на управление на подземни богатства като липсата на отчитане на интересите на местната общност в процеса на вземане на решение за даване на концесия, напрежението между статута на изключителна държавна собственост на подземните богатства (чл. 18, ал. 1 от Конституцията) и непосредствения ефект от тяхната експлоатация за местните общности (в т.ч. екологичните рискове), липсата на отчитане на позициите на гражданското общество на национално и местно ниво в процеса на вземане на обвързващи за местната общност решения. В резултат на извършения комплексен анализ се прави извод относно ключов проблем на институционалната рамка: “Видимо основният проблем на институционалната рамка е изключването на две от заинтересованите страни от регулирането на процеса. За периода от 17 години, върху който този труд се фокусира, единствения напредък по отношение на овластяването на местната власт е отделянето на 50% от концесионната такса. Гражданските структури са напълно изключени. Това от своя страна води до действия, които трудно биха могли да бъдат предвидени от останалите участници в процеса.”(с. 134-135).

В *заключителната част* на дисертационния труд са представени резултатите от изследването, ограниченията в тяхната интерпретация, както и възможностите за бъдещи изследвания. Достига се до извода, че „Действащата нормативна рамка не предполага равномерно разпределение на решения и отговорности между местна и централна власт и изцяло е изключила местни организации от управлението на процеса. По този начин са нарушени три от правилата на Елиноор Остром (1990) за ефективно управление на природни ресурси.“ (с. 140)

Структурата на дисертационния труд е логична и балансирана, обусловена от заложените изследователски цели и задачи и следваща от избраната методология. По този начин дисертантът убедително защитава формулираната теза.

2. Актуалност на изследваната тематика

Гражданското участие в процеса на вземането на решения, включително и при управлението на публични ресурси, е важен аспект на съвременната демократична и правова държава. Обществените очаквания за включване на гражданите и гражданските организации в управленските процеси намира израз в използването на формите и процедурите на пряката демокрация и демокрацията на участието, в постепенното отваряне и на законодателния процес към отчитане на становищата на заинтересованите страни (обществените консултации), както и за извършването на предварителна и последваща оценка на въздействието на регулациите. Общественото участие в управлението на подземните богатства е тема, която безспорно се отличава с актуалност и привлича вниманието на представителите на гражданското общество и местните общности заради прякото въздействие (социално-икономическо, екологично), което има върху общността и възможните рискове (най-вече екологични), свързани с използването на определени технологии в процеса на експлоатацията на подземни богатства. Анализираният конкретен случай, фокусирали значимо обществено и медийно внимание, предполагат именно комплексен изследвателски подход, предложен от дисертанта. Извършеният анализ на медийни публикации също разкрива степента на актуалност и значимост на изследваната проблематика.

3. Научни и научно-приложни приноси

Приносните моменти в дисертационния труд са свързани преди всичко с прилагането на избрания теоретичен инструментариум спрямо изследваните конкретни хипотези, което разкрива оригинален подход към материята. Резултатите от изследването показват както възможностите, така и ограниченията в евристичния потенциал на използваната теоретична рамка за обяснение на разглежданите процеси, свързани с колективното вземане на решения за управлението на подземните богатства в конкретни местни общности и при съществуващия институционален контекст. От посочените в автореферата 9 научни приноса (с. 33), като реални приносни моменти могат да бъдат изведени следните: формулирането и избор на методология за тестване

на хипотезите в рамките на представения теоретичен модел; отхвърлянето на хипотезите, че гражданската намеса в инвестиционните предложения за добив на златосъдържаща руда може да се обясни с социално-икономическите характеристики на общността или с начина, по който обществените нагласи са представени в медийното пространство; доказването на хипотезата, че гражданската намеса в процеса е в по-голяма степен следствие от зададената институционална рамка, която в изключва част от заинтересованите страни от процеса; критичния анализ на съществуващата институционална и регулаторна рамка, уреждаща отношенията между участниците в процеса по управление на подземните богатства като са открити съществени дефицити по отношение включването на местната общност и представителите на гражданското общество в целия процес.

Посочените приноси моменти и научно-приложни резултати отговарят на академичните стандарти в научната област и професионалното направление, в което се защитава дисертацията, както и на изискванията на ЗРАСРБ.

4. Автореферат

Авторефератът е с обем 38 страници, изготвен е съгласно академичните стандарти и нормативните изисквания като представя в резюме основните части на дисертационния труд, използваната методология и теоретична рамка, съдържа формулиране на основните проблеми, научно-приложни резултати и изводи, както и информация за публикациите по темата на дисертацията. Направена е самооценка на научните приноси, която като цяло е адекватна.

5. Публикации

В съответствие с нормативните изисквания са представени публикации по темата на дисертацията, които доразвиват отделни теми и проблеми. Публикациите са общо 6 в издания с научно рецензиране. Две от публикациите са в съавторство с научния ръководител доц. д-р Красен Станчев. Една от статиите е на английски език и е публикувана в академично издание на University of Szeged. Представените публикации показват задълбоченост и последователност в академичната подготовка и изградени изследователски умения у дисертанта.

6. Препоръки и бележки

Като отчитам оригиналния подход в прилагането на теорията на обществения избор към изследваните проблеми, основната ми препоръка, ако дисертанта продължи разработването на тази тематика, е свързана с възможното прилагане и на други изследователски парадигми (от сферата на политическите и правните науки), които биха могли по-цялостно да обяснят проблемите, свързани с институционалния контекст и мотивацията на участниците в процеса по управление на полезните изкопаеми (различните противоречиви и преплитащи се интереси на заинтересованите страни – национални и местни институции, инвеститори, различни НПО и браншови организации, следващи различни бизнес, политически и граждански стратегии и мотивации). Като се има предвид хетерогенната и вътрешно конфликтна процедура на концесиониране на подземните богатства, различните участващи институции и конкурентни интереси на заинтересованите страни в процеса, необходимостта от прилагане на интердисциплинарен подход може лесно да бъде обоснована.

7. Заключение

Дисертацията и свързаните с нея публикации отговарят на академичните стандарти и нормативните изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България за присъждане на образователната и научна степен „доктор“. Като имам предвид актуалността и значимостта на темата, задълбочеността и качеството на изследователската работа, постигнатите научно-приложните резултати и приноси, **давам положителна оценка и убедено предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Любомира Стоилова Димитрова образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление: 3.3. Политически науки (Публична администрация).**

28.09.2021 г.

Рецензент:

/доц. д-р Атанас Славов/